

تورک بوردی

تورک ادبائلی مرکزى هیئتى طرفندره نشر اولنور.

جلد ۳

کانون ثانى ۱۹۲۵

نومرو ۱۵

ایریل — اورال بوینده کی تورک لهجه لری

هقنده بر تحلیل

بولغار تورک لهجه سینه ذ کر ایتدیگمز تورک لهجه لرندن ماعدا عرب و عجم لسانلری ده تاثیر اجرا ایلشدر . بولغار تورکجه سینه عربجه نك تاثیرى تا میلادك سکنجی عصرندن اعتباراً باشلامشدر .

عربلر ایلاک دفعه بولغار یوردینه طیب و مختلف صناعت صاحبی اوله رق کشلردر . (میلادك ۹۲۲ سنه سنده) . « ابن فضلان » ك بولغار مملکتک مرکزى اولان (بولغار) شهرینه کلدیکی وقت اوراده عربلرک و عرب لسانی بیلن کیمسه لرک بولندینی سیاحت نامه سندن آکلاشلمقده در . زنکین بولغار تورک یوردینه کلن بو عربلر واسطه سیله اسلامیتک انتشاری ، بودینک رسمی لسانی اولان عرب لسانکده ، دین لسانی اوله رق انتشارینی موجب اولمشدر .

میلادك ۹۲۲ سنه سنده بولغار تورکلری اسلامیق رسماً قبول ایتد کدن سکره اولرک اسلام مدینقی ایله اولان مناسبت و تماسلری داها زیاده لشمش و بونک نتیجه سنده اسلام طیبیلری ، عالمری و تجارلری بولغار یوردنده عددجه چوغلالمشدر . بولغار خانى آلاس سوولکی [۲] اوغلونک ، خلیفه المعتصم بالله دن معمارلر و دیگر صنعتکارلرله عالمر کوندرمه سی استرحامی نتیجه سنده مذکور خلیفه طرفندن بولغار مملکتنه کوندولمش هیئت و مختلف صناعت اهللرندن ماعدا شام ، بصره و سائر اسلام اولکه لرندن ، حتی اندلسدن (اسپانیادن) بولغار مملکتنه کلکه باشلامشدر .

[۱] . اقبل ج م ، صای ۷ ده .

[۲] بو اسم و شهر تنک تحلیل (شمال تورکلری) نام ارضک برنجی جلدنده در .

بولغار سرایلرندە صیجاق بر قبول کورمش اولان اسلام عالملى بولغار
مملكتندە تعليم و تربيه ايشلريله اشتغال ايدرمك تفسیر ، حدیث و فقه کي
علملردن ماعدا فلسفه ، طب و علوم ریاضیه کي او دورلرده اسلاملر آراسندە
معروف اولان علوم و فنونى ده تعليم ايتمشلردر . بو عالملى سى و اجتہادلرى
نتیجه سنده بولغار تورکلرينك کندیلرندن ده علوم و فنونك مختلف شعبه لرندە عالملى
يقتشمشدر . بونكله برابر بولغار توراك طلبه لرى ده تحصیل مقصديله اسلام يوردلرینه
گلشلردر . بوصیقى مناسبتلر دولایسيله بولغار يوردندە اسلام مدنیتی ايتشار
ايتمشدر . اسلاملىك بوسعیلى نتیجه سنده بولغارلىك يوكسك صنئى و بالخاصه علماسى
اسلام مدنیتنه وقوف پیدا ايتمش و بوندن بولغار شهرلرينك طرز معمارىسى بيله
متأثر اولمشدر .

بوتمثل نتیجه سنده بولغار عالملى تألیف ايتمش اولدقلى اثرلرى دین لسانى
عد اولنان عربجه ايله یازمشلردر .

بوتورک علماسنك تورک لسانى ايله ده اثرلر یازمش اولدقلى تخمین ایدیلور
ایسه ده بو اثرلر مع الاسف ، بو گونه قادار بولنه مامشدر . [۱] بولغار تورکلرندن
قاله یکانه اثرلر قبر طاشلرندە کي یازیلرله بولغار مملکتندە مضروب پاره لره حک
ایدلش سوزلر و غرب علماسنك اولاردن نقل ايتمش اولدقلى روايتلردر .

ثالث ، نسخ و بوايکي نوع یازینك بربريله قاریشديرلماسندن حاصل اولان
دیگر برنوع خطله یازلش طاشلىك یازیلرى مطالعه اولتورسه ، عرب لساننك
بولغار تورک لهجه سنه تأثیری يك بويوك اولدینی کوريله چکدر .

[۱] بوجله دن اولاق اوزره شهر بولغارک قاضیسی اولان [یعقوب بن لسان] ك
بولغار تورک تاریخنه دائر [توارىخ بولغاریه] نام اثرینك نسخەسى بو گونه قادار بولونمامشدر .
[ابو عبدالله الفرناطی] بولغارده برقاچ دفعه گلش و بوذاتدن استفاده ايتمشدر . [ابو حامد
الاندلسی] ده ۵۲۹ هجرى سنه سنده بولغار شهرندە بوذاته ملاق اولوب ، اوندن استفاده ده
بولونمشدر . بوذاتك [توارىخ بولغاریه] نام اثرى بولونامادىقتن ، تورکجه یازلش اولدینی
آنجاى بر تخمیندن عبارت اولوب قالمده در .

بولغار یوردنده بولونمش قبر طاشلری اوج زمره یه تقسیم ایدرک (شمال تورک لری) نام اثره مزه درج ایلمش ولقتلری ده تحلیل و شرح ایتمشدک . بومقاله ده ایسه بوطاشلرک داها اوجنی نقل ایدرک هیئت مجموعه سی قومان وجفتای لهجه لری ایله مقایسه ایدرک .

برنجی طاش : بولار تای ابن تامشاق بیک زیارتی ترور
تشرکی مه وصل مسرور قیلوب کوثر شرابی ایله قاندورسن
وقای رجب آخرنده تاریخ تی یوزیکری درنده [۱]
ایکنجی طاش : الدنده ۸۴ یاشنده آلتی یوز قرق ایکی ده ۶۴۲
بوطاش یارچه سی بولغار مملکتنده بولونمش طاشلرک اک اسکیلرندن اولوب
تمامیه تورکجه در .

هوالمی الذی لایموت
بیکیتر کورکی کونکل لار اوزکی
عالم لارنی آغیرلاغان ینم تول
اوکوزلرنی آسراغان موسی اوغلی
آلتونچی شهیدالله زیارتی ترور
هت قیلون شهر ربیع الاولنک اورتاسنده
تاریخ فا ۷۱۷ [۲]

نقل ایستیکمز ایکنجی طاشده کی ۲۲ سوزک ۱۰ دانه سی عربجه ، ۶ دانه سی
جفتایجه و ۷ دانه سی عمومی تورکجه در .
ترجه سی : بولارتای تامشاق اوغلونک زیارتیدر .
تا کری یه لقاسی اونی مسرور و تا کری اونی کوثر شرابیله اسقا ایلسون .
وقای ۷۲۴ هجری سنه سنده رجب آینک نهایتده در .

[۱] ترور بوسوز بوراده (در) معناسنده اولوب عربجه ده کی [کائن] و [واقع]
سوزلرینک مقابلیدر .
قاندورسن - قاندرمی مصدرندن اولوب ، شراب و صوی دویونجه ایچرمکدر .
اعتباریه دعادر .

[۲] کوریک - کوزه لاک ، جمال .
اوزکی - اوزمک مصدرندن قطع ایدیمی معناسنه کایر . بوراده قیلری یاقیچی معناسنده در .
آغیرلاغان - آغیرلامق مصدرندن ماضی اولوب بویوک بره قیاسده باردنده بولونمق .
بویوک هدیه لر ویرمک معنایه تیضمن ایدر .

اوجنچی طاشده کی ۲۲ کلمه نك ۶ دانه سی صریحه ، ۵ دانه سی عمومی تورکجه .
۱۲ دانه سی جفتای وایدیل بوی تورکجه لری در .

ترجمه سی : یکتلرک اک کوزملی اولان و عجبی ایله کوکلری یاقان و طلمره
بویوک بر مقیاسده معاونتلرده بولان ، یتیم جوجق و دول قادینلری بسله بن
آلتونجی شهیدالله موسی اوغلونک زیارتیدر . تا کری اونی منفرت ایلسون . وفاتی
۷۱۷ هجری سنه سی ربیع الاولک اورتاسنده در .

ترکیب و اسلوب جهتلرینه کلنجه برنجی رقله نقل ایتدیگمز طاشده کی یازیده
صریحه بر سوز اولمادینی کی ترکیب جهشدن جفتایجه به مشاهددر . ایکنجی رقله
نقل اولونمش طاشک یازسی ایسه صریحه و جفتایجه نك بولفار لهجه سنه تأثیری
بویوک بر مقیاسده اولدیغنی کوستره جک برماهیتده در . بو طاشده (تی) و (نورت)
کی (د) حرفی یرینه (ت) استعمال اولندیغنی کی مفعوللر و اضافتلرده جفتایجه در .
مثلاً (شکری غه - تا کری غه) و (وصل مسرور قلیب) و (عدد تاریخ آلتی یوز
قرق ایکی ده) جمله لری بوقیلدندر .

۳ نجی رقلی یازی به کلنجه بو طاشک یازسی جفتایجه دن زیاده قومان و عرب
لسانی تأثیرله وجود بولمش شیمدیکی ایدیل - اورال تورکجه سنه نك یقیندر . بو طاش
بوتاریخدن ۶۲۶ سنه مقدم یازلمشدر .

بو طرز لسان شمیدی ده ایدیل - اورال بوینده کی کویارده و خلق شعرلرده
قوللانلمده در . مثلاً ، کوریکلی اوزکی ، اوزه کی ، آسراغان و تول کی سوزلر
بوقیلدندر . جمله لرک طرز ترکیبی ده ۱۹ نجی عصرک نهایتلرینه قدر بو حوضه لرده
قوللانمش ترکیب و اسلوبک عینی دینه جک درجه در .

بو طرز لسانک ایدیل - اورال بوینده ۱۹ نجی عصرک نهایتلرینه قدار محافظه
اولندیغنی و آوروپا مدنیقی تأثیرله وجوده کلش یکی ادبیاتک ده بولسندن تشوونما
بولدیغنی آشاغیده نقل ایده جکمز نمونه لرده آچیق بر صورتده کوریه جکدر .

قومان و بوانار لهجه لری

قومان تورکجه سیله بولغار تورکجه سی آراسنده کی مقارنت و مشابهتی آ کلامی ایچون قومان قبیله سنک تاریخ و لهجه سندن قیسه بر صورتده بحث ایملک ضرورتی وارد.

شرقی آوروپانک جنوب چوللرنده کوچیه بر حیات کچیرمش تورک قبیله لرندن اولان قومانلر میلادک ۱۰۶۳ سنه سنده شرقی آوروپایه کلشلدور [۱] روس و قایغنویسلی بونلری (holoutay قیر آدم لری) نامیله یاد ایتمکده درلر . عرب و تورک منبع لرینه کوره بونلر قیچاقلردور .

قومانلر - قیچاقلر ، کوچیه بر حیاته ، قبیله تشکیلاتی اصولیله یاشامشلدور . قیچاقلرده هر قبیله مک اموری قبیله مک کندی خانی طرفندن کورلمشدر . بوقبیله لرک هربری کندینی اداره ایدن مشهور خانلردن برینک نامنه اضافتله بر آد آلمشدر . مثلاً (بورچی اوغلی) و (قونغور اوغلی) و (آتبیخ اوغلی) و (قاره بورکلی) نامنده کی قومان قبیله لری بوجهله دندر .

اسلام مؤرخلری ، بوجهله دن (ابن یحیی) قومانلرک اسلامیه قبوللری متعاقب ه قیچاق تورکلری باشقه قوملردن دیندارلق ، شجاعت ، سرعت حرکت ، حسن اندام ، جهرلرینک تناسبی و عالی جنابلق کی صفتلرله تمیز ایدهلر ، دیور . قومانلر دیگر تورکلر کی محارب بر قوم ایدیلر . محاربه لرده فارغ اولدقلری زمانلرده کیف و صفایی بک سوه لرلردی . بویوک محاربه لرده عودت ایتدکلرنده حربلرده یارادلق کوسترمش قهرمانلرک شرفه خانلر طرفندن کیف صفا مجلسلری یاییلوردی . قهرمانلر قیملرله اکرام اولنوردی . سرخوش اولونجه یه قدر قیملر ایچیلیر ، ایچیه سازلر جالینور ، حاریهلر ، قیزلر زیبک اوبونلری اوینارلر ، شاعرلر اللرنده ایچیه سازلر اولدیفنی حالده اسکی قهرمانلری مدح و تارینخی واقعه لری تصویر ایدرلردی .

[۱] غولوبوفسکیک (بهجه تک و قومانلر) نام اثرینه بایکیز ...!

قومانلر، کوچیه بر حیاته یاشامش ایسه لرده اونلرک بر طاقم شهرلری ده اولمشدر.
اونلر بحارب بر قوم اولدقلری حالده سیاح و بحارلرله پک کوزل معامله لرده بولونمشلردر.
قومانلرک جنوره لیلر، وندیکیلر و یونانیلرله تجارتلری واردی.

قومانلر ایکی عصر دن زیاده حاکیت سوردکن صوکره موغول - تاتارلرک
اوروپایه اولان هجوملری ائسانده روسلرله رابر موغول - تاتار عسکرلرله بحاربه ده
بولنه رق ۱۲۲۳ میلادی سنه سنده مشهور (کالکا) بحاربه سنده مغلوب اولمشلر
و قاجمشلردر. بومغلویت نتیجه سنده قومانلرک بر قسمی هر طرفه داغیلمشدر.
بونلرک بر طاقه سی بحارستانه کیده رتک ایکی عصر قادار کندی موجودیتلری
حفاظه ایتمشلر ایسه ده نهایت بحارلشمشلردر. دیگر بر قسمی ده قریم یاریم آطمنه
و قازاق - قیر کیز صحرالرینه کیده رتک اورالرده اصرار حیات ایتلمشلردر. متباقیسی
بولندقلری یولونده قالارک (آلتون اردا دولتی) نك تبعمه سی تشکیل ایتمشلردر.
بوقومانلر [آلتون اردا دولتی] نده اکثریت تشکیل ایتدکلرندن و مدینه
ماغول - تاتارلرله کوره یوکسک اولدقلرندن حاکمتری اولان ماغول - تاتارلری
تمثیل ایتمشلردر.

ایشته بوتمثیل سایه سنده ۱۶ نجی عصرده سترای شهرینه کلن سیاحلر آلتون
اردا دولتنک رسمی لسانی اوله رق قومان و دیگر نامیه قیچاق لهجه سی اولدینی
کورمشلردر [۱] .

قیچاقلرک لسانی پک آز بر فرقه بو کونکی ایدیل - اورال تورکجه سی تشکیل
ایتکده در. [کودیکوس قومانیقوس] و دیگر تعبیرله [قومان مجموعه سی] نك
بولونماسیله بونک بر حقیقت اولدینی تعین ایتمشدر.

بو مجموعه نك کیملر طرفدن یازلمش و طولانلش اولدینی تمامیه معلوم
دکل ایسه ده قومانلر بیتنده خرسیتیانلنی نشر و اونلرله تجارت ایتک مقصدیه
قیچاق ایللرینه کلن اجنیلر طرفدن طولانلش اولدینی تخمین اولونمقده در.
[مینوریت اوردینی] جمعیه منسوب میسبونلرک خرسیتیانلنی نشر ایتک مقصدیه

[۱] ابن بطوطه نك [تحفة النظائر] نام اثرینک قیچاق قسمته باقیکز !
آشاغیده کی فصلارده [آلتون اردا خانلرینک یارلیقلری] حقنده تحلیللریز واردر .

اورتا آسیا وقومان ایلنە کلدکلری و بومقصدلە اویغور وقومان لسانی او کرەنمش اولدقلری دە معلومدر . [۱] بونکله برابر ۱۳ نجی عصر دن ۱۵ نجی عصرک اورتالرینە قادار بخویرەلرلە وندیکلیرک قومان اراضینک شیمدیکی جنوی روسیە قسمنده یاشامش تورکلرلە مختلف تجارتلر دە بولونمش اولدقلری مثبتدر . بواجنیلر قرەدکز ساحلارنەدە اوراق مستملەکر تأسیس ایدرک بوتورکلرلە تجارت ایتشلردر . برجهتدن نشر دین و دیگرجهتدن تجارت معاملەلری ایچون قومان لسانی او کرەنمش لازم اولدیندن بومجموعەلر تالیف اولونمشدر .

قومان مجموعەسنى تدقیق و تھلیل ایدن آلمان علماسندن [بلاو] ك افادەنە کورە بوکې مجموعەلر چوق اولمشدر . مقدس مارقس کلیساسندە بولونمش [قومان مجموعەسى] ایسە بومجموعەلرک آنجق برینی تشکیل ایدر . .

قومان مجموعەسنىك تالیفی حقنەدە تخمین اولونان سیلرک دیگرى دە قرەدکز ساحلارنەدە اوراق مستملەکر حالندە تورکلر ایچروسندە یاشامش وکندی ملی لسانلرینی اونونمش ایتالیانلر اولماسیدر . کویا ، تورکلشمش بواجنیلر کندیلرینک دینی وروحانی احتیاجلری سوقیلە بومجموعەنی وجودە کتیرمشلردر . فقط بونقطة نظر یالکز براحتمال دن عبارتدر . اك قوی اولان نقطە نظر ایسە یوقاریدە تثبیت ایتدیکمز کې قومان لسانی بیلن وخرستیانیلنی نشر ایتمک مقصدیلە قومان یوردینە کلن میسورلر طرفدن طویلانش اولماسیدر .

قومان مجموعەسندە ایکی درلو تاثیر کورلمکدەدر . بری خرستیانیلق تاثیریدر . وقتیلە قیجاقندە خرستیانیلقك انتشار ایتمش اولدینی معلومدر . روس وقایمنویسلری قومانیلرک کندیلرندن پاپاسلر بقتدیکنی روایت ایتمکدەدرلر . حتی قیجاق خانلرندن بیلە خرستیانیلنی قبول ایدنلر اولمشدر . مثلاً ۱۱۶۸ میلادی سنەندە آیدارخانک و ۱۲۳۲ میلادی سنەندە آمسورات خانک خرستیان دینندە اولدقلری تاریخیاً مثبتدر . قومانیلر آراسندە خرستیانیلقك انتشاری مناسبتیلە اونلر بعض سوزلری خرستیان دینندە اولان روسلردن اقتباس ایتشلردر . مثلاً قومان مجموعەسندەکی [۱] تورک یوردی ، ج ۲ و صای ۷ دەکی مقاله مزیدە بومشله به داتر معلومات ویرلمددر .

او معناسنده کی (igda) و صوبا معناسنده کی (pes) سوزلری روسجه دن آلتی اولدقلری کله لر جمله سندندر .

قومان مجموعه سنده قاتول یقلق تأثیری آشکار بر صورتده کوزه جاری یور . لاتین لسانده (الله) معناسنده اولان (sens) مجموعه ده تا کری و سریم آنته معناسنده کی (Aatesreé) سوزی سریم خاتون و صلیب ایسه (خاچ) و مقدس کتاب (توره) کله لر یله افاده اولونمشدر .

عرب لسانک قومان لهجه سینه تأثیری دیگر لسانلره نسبتله داها فضل اولدینی مجموعه نك تحلیندن آچیق بر صورتده آ کلاشلمقده در . بوتأثیرک اسبابی قومانلرک اسلام دینی قبول ایللرلرندن آرامق لازمدر . قیچاقلر ، میلادک اونجی عصری نهایترینه دوغری اسلامیق بویوک کتله لر حالنده قبول ایتمکه باشلامشاردر . بوحقده البکری : ۱۰۰۹ و ۱۰۱۰ . سنلرنده قیچاق یوردینه کلش بر اسلام فقهنک ارشاد وتشویقله ۱۲ بیك قیچاق تورکینک اسلامیق قبول ایتمش اولدینی بیان ایتمکده در . [۱]

اسلامیتک قیچاق اراضیسنده انتشارینی متعاقب عربک لسانی ده انتشار ایتمشدر . بونک نتیجه سنده : قاضی ، شریعت ، جمعه ، سلطان ، حکم ، عادل ، دلال ، قصاب جیش ، علامت ، جمال ، ثواب ، جریمه ، حلال ، وعده ، شهر ، عیب ، نعمت ، ملک ، عمر ، عجل ، لذت ، وقت ، غریب ، بخل ، عاشق ، صدق و عقل کی برچوق عرب سوزلری قومان - قیچاق لسانه قارشمش اولدینی مجموعه نك تحلیندن آ کلاشلمقده در .

قومان تورکجه سینه عجم لسانی ده آزچوق اجرای تأثیر ایلمشدر . مثلاً کون اسملرندن جمعه ایله سابات = سبت کله لرندن ماعداسی عجمجه دن آلتمشدر . رادلوفه کوره قومان لهجه سی ایرتیشهری کنارنده یاشامقده اولان تورکلرله باشقرد ، قازاق - قیرکیز و ایدیل بوی تورک لهجه لرینه مشاهددر . بوللهجه لر ایچروسنده قومان لهجه سینه اک یقینی میشجارجه در . وینه بوعالمله کوره قیچاق تورکری (هون) و (آوار) تورکلرلرینک برانموزجیدرلر .

[۱] ابو عید البکریک (کتاب الممالک و المساک) نام اثرینک قیچاقلره دائر قسمی

رادلوف بو خصوصده : « هون و آوار تورکلرینک بر انموزجی اولان قیچاق تورکلرینک لهجه سی شمدیکی ایدیل بوی تورکجه سیله قازاق لسانه پک یقیندر ، شمدیکی میشجارلر جزئی بر فرقله اسکی قیچاق لهجه سیله قونوشمقده در ، دیور [۱] .

رادلوفک بو دعواسنک بر حقیقت اولدینی مجموعه نك تحلیلندن آ کلاشلاچقدر .

قومان مجموعه سندن نمونه لر

۱ — یقی یقی بیتدیم ، بیش آخاقچه بیتدیم ، کونه صوین یو کر تدیم ، به کین

به کین جورمادم اول کینادر .

رادلوف بویلمجه نی : « یازاجیزه نهایت یازدم و بش آغاج (بش بارماق) . یازمایه موفق اولدم ، قنا صوی ایله اازدم و اوئی محکم اوله رق صاردم » طرزنده قرائت ایلش و بیللمجه نی ده بش بارماغی قنالمق صورتیله حل ایتشد . شمدیکی شمال تورکجه سیله : « یازا یازا یازدم ، بیش آخاقچه یازدم ، قنا صوی ایله اازدم ، تازا ایتوب جورنادم »

۲ — اولتورغانی اوبا ، باسقانی باغیر .

رادلوف بویلمجه نی اولتورمش اولدینی یری یوکسکدر . آیاق باصمش اولدینی یری باقیردر طرزنده اوقومش و معمایی قزاعی اوله رق حل ایتشد .

[۱] رادلوفک « قومان افتنک انتشاری مناسبیله » نامنده کی بو اثری روس انجمن دانش مجموعه سنک ۱۸۸۷ سنه سنک ۳۵ نهی جلدنده درج اولونمقد . تورکیات متخصصی بو بووک عالمک بو اثرنده کی ایدیل - اورال بوینده کی توك لهجه لری ایله استانبول تورکجه سنی مطایفه فصلی شایان استفاده در . اهمیتنه مبنی بز بو اثری بعض علاوه و شرحلره آیری بر اثر طرزنده نشر ایده جکمز .

۳ — قاتولیک مؤمن بهیسی : اینانورمش بارجه نه نه رکلی [۱] بر آنا تا کریکه کوکنی یرنی کورونور کورمشی [۲] یاران [۳] داغی [۴] بر به ییز [۵] نیوس خرسیوس [۶] تا کریک بالفیز توغان اولوده پ [۷] کیم بارجه زمانلردن بورون آتالو آتورور [۸] تا کری تا کریدن نه تیلیمه ی آتاغه توزدهس نوو پتورور [۹] آندن تولام بار بارجه بولفان تورر کیم بز آر. املار توجون واعو [۱۰] بزم نوکمز توجون کوکدن نه نوب [۱۱] آرتندن تولام ایردهک [۱۲] مایامده تانیلوب کیشی بولوب تورر .

ترجمه سی : هر شیده قادر ، یرو آسمانی ، کوزله کوربلور و کورلش (هر شینی) یارادن بر بابا تا کری به اینانیرم ، و بر بکمز عیس المسیحی تا کریک یالکزاوغلی دییه رک اینانیرم که او ، لاپزالدن بری بونامی آلمشدر . تا کری تا کریدن دوغمش دنیلیمه دن بابایه بکمز بر صفتده تولد ایتمشدر دییه اینانیرم . اولوم و وجود بهیسی

[۱] هرکلی = قادر و مختار ، [۲] کورنور = کورنک مصدرندن کوربله جک ، کورمش [کورمش - ی] دن مرکب اولوب ماضینک مجهول صیغه سی اوله رقی کورلش دیه ترجمه ایلدم . [۳] یاران = یاراندی = خلق ایلدی . [۴] بهی جفتا بجه ده بیک واستانبول تورکجه سنده بک شکلنده یازیلور . [۵] روح القدس و عیس المسیح [۶] اولوده پ = ایدیل بوی تورکجه سنده اوغلی دپ و میستجار جه ده اولودی طرزنده قوللاقمده درکه : اوغلو دییه رک ، افاده اولنور . [۷] بارجه زمانلردن بورون آتالو آتورور جمله سنده کی بورون سوزی ایلک ، اول و مقدم معنایینی افاده ایدر . شیمدیکی طرزی قازاچقه ده اولدینی کی آتالو پتورور ، یعنی تسمیه اولونقمده دیمکدر .

[۸] آتاغه توزدهس - عبارته سی بابایه مشارک بر صفتده در . دیه ترجمه ایلدم . آنا بابا معناسنده در . توزدهس سوزی ایسه عامیله شیمدیکی قازاچقه در . دیگر تورک لهجه لرنده طوزداش طرزنده قوللاقمده در . طوزداش - طوزده مشارکت معناسی آکلایور که بر بریله یمک و ایچمکده شریک اولانلره اطلاق اولنور . طوزدهس سوزی بوراده لاتینجه ده کی [دئوده م سویستاسیو] کله سنک ترجمه سی اولوب شو صفتده و یاخود شو ماهیتده معناسنده در .

[۹] طوغمشدر . [۱۰] نهینوب = اینوب - نازل اولوب ، [۱۱] مایامده کله سنک . یا کلش استنساخ ایدلش اولماسی بک محتملدر . سیاق و سباقته کوره قیافت و صورت معناسنده اولاجقدر . [۱۲] آزاملر توجون = آداملر ایچون ، واغو ایسه منجی و خلاصکار معناسنده در . اوک = خیر و سعادت .

اوندندر، او بزم خلاصکاریمزدر و بزم سعادتمز ایچون آسماندن نازل اولوب اركك اوغل قیافتندە انسان اوله رق تھلی ایتمشدر .

۴ — دیگر بر خرسیان دعاسی : آتامز کیم کوکده سن تیشلی بولسون سنك خانلیخك [۱] بولسون سنك نیله مه كوك نه چيكمم الله ییرده كونده کی اوتھكمزی سن [۲] بزكه بوكون بهر کیل نهله كه [۳] یاز وقلاریمزی بزكه بوشاتقل [۴] نه چيك بز بوشاتیرمز بزكه یامان نه تھکنلر كه .

ترجەمەسی : بابامز سن آسماندە سنك . سنك سلطنتك و سنك ارادەك دائم اولسون . ای تاكری ! سن بزە هر كونسکی رزقزی احسان ایت و بزم كناهلرمزی حضرت ایله ! بزده بزە قارشى قتالق ایدنلری عفو ایدەرز .

بر منظومه

آوه اوچاقینك كالاغی [۱]

تیر یلکینك [۲] آخاجی

ییشیک تیر دیک

[۱] خانلیخ = و خانلق - سلطنت معناسندە اولوب شیمدیکی ایدیل بوی تورکجه‌سندە خانلیقنك شکلندە قوللانغندەدر . تورك شیوه لرینك بعضلرندە ، مثلاً آذربایجان تورکری و آناطولیده کی بعض تورك قبیله لری [غ] حرفنی [خ] حرفنه قلب ایدەرك تلفظ ایدرلر .

[۲] اوتك نه نهك وایکمهك واکك هبسی بردر .

[۳] نهله كه و نه کیله - شیمدیك . [۴] یازیق = كناه . [۵] بوشاتقی صدوندن اولوب مفرت ایلک . قل = غل ، قیل و غیل الباس و تعطف و استرحام طلب ایلک معناسی افاده ایدەن لاحقەدر . [۶] نه تھکنلر كه = یتھکنلر كه قیلماق یاخود تھکن و آتقان کله سیدن اولوب دیهن و سوبیلەن معناسندەدر . بز ایسه قیلماق معناسی افاده ایدەن تھکن و ایتھکن شکلندە او قودق .

[۱] آوه لاتینجه‌در . مقدس یاخود ولیه قیز معناسندەدر . اوچاق = شیمدیکی ایدیل بوی تورکجه‌سندە اوچاخ - جنت دیمکدر . [۲] المزدە تورك لسانیاتنه عائد مهم اثرلر موجود اولمادیقندن بوکله بی تھلیل ایدەمدك . سیاق و سیاقنه کوره [حور] معناسندە اولماسی یك محتملدر . [۲] تیریلک = دریلک حیات معناسندەدر . [۳] ماریه = سریم یروفتن لاتینجه پیغمبر دیمکدر .

آوه مار بیه کیم [۳] بزه

تودور دوک بوجهانده

آتی کیم تا کری تورور

بروقت بچک آیتوب تورور [۴]

ترجمه سی : مقدس قیز سن جنتک حیاتک آغاجیسک . اونک میوه سی
طوبلایان مقدس قیز مریمدرکه او بزه بوتون جهانده عزیز طانیلمش بر ذاتی
دوغوردی . اونک اسمی ایسه تا کریدر . طکلا ا بو خصوصده پیغمبر نه سویلیوره
نمونه لرینی نقل ایتدی کمز قومان تورکجه سی چوق زمان کچمه دن قیچاق بوردند
مکالمه و محاوره لسانی ماهیتی اکتساب ایتمشدر . بولهجه نك بولغار لهجه سه
نه قادار مشابه اولدیغی بولغار بوردند بولونمش قبر طاشلرنده محافظه اولونمش یازیلرله
مقایسه سندن آکلاشیلمقده در . بو حقیقی داهای واضح بر صورتده کوسترمک مقصدیله
ینه بولغارلردن قالمش بروئیه یی نقل ایدیورم :

خیراتلو سراج یواری اوول.

یعقوب یواری اول

ایوب یواری اول

حسن یواری اول

محمد میر محمود

تاریخ حیات جور ۷) .

تحلیلمزک هیئت مجموعه سندن بولغار تورک لهجه سی کبی قومان لهجه سنک ده
شرق تورکجه سه منسوبیتی آکلاشیلمقده در .

۱۴ نجی عصر میلادینک بدایتلرنده عمومک استفاده سی و بالخاصه خریستانلنی
نشر ایتک مقصدیله یازلمش قومان مجموعه سنک اسمندن آکلاشیلدیغی کبی شهره سر
او کونکی قومان - قیچاق لهجه سیله یازلمشدر . بونکله برابر بولغار لهجه سه
جفتایجه نك تاثیر اجرا ایلش اولدیغنده ده شهره یوقدر . بولغار لهجه سیله قومان لهجه سی
آراسنده کورلمش آز چوق فرقلرک بویوک بر سببی ده بولغار تورکجه سه جفتایجه نك

تأثیری اوله جقدر . ۱۳ نجی و ۱۴ نجی میلادی عصر لرنده اورتا آسیانک بویوک
برقیمی جنکیز سلاله سندن جوجی و جغتای اوغللری اداره سنده اولمشدر . بوسلاله لر
اودورده بر بریله صلح و سکونت ایچروسنده یاشادق لرندن جوجی اولوسنه تابع اولان
بولغار خانلیله تورکستان بیتنده بویوک بر مقیاسده تجاری و اقتصادی مناسبات دوام
ایتمش و بوعلاقه اقتصادی بولغار تورک لریله تورکستانلیر آراسنده اجتماعی و مدنی
وابطه بی تقویه مدار اولمشدر . متعدد وثیقه لر دن آکلاشیلدینی کبی تورکستاندن
ایدیل - اورال بویلرینه عالم لر کیشدر . مثلاً " اوقا بلده سنک ۴۵ کیلومتر و ضربنده کی
چشمه کونی قربنده کی مزارده مدفون تورکستانی حاجی حسین بک بو کبی علمادندره .
تواریخ بولغاریه مؤلفی ده تورکستاندن بولغار [اولیالر - ویلر] کلدیکنی روایت
ایتمکده در .

ایشته تواریخ بولغاریه صاحبک ولی نامیله ذکر ایتدیکی تصوف و طریقت
اهلی جغتایجه نک بولغار لهجه سینه اجرای تأثیر ایلمه سنده بویوک بر عامل اولمشدر .
بهاء الدین النقشبندی و خواجه احمدی سوی و اونلرک معقب لری تأثیری ایله ۱۱ نجی
و ۱۲ نجی عصرده تصوف تکامل ایتمشدر . ۱۳ نجی و ۱۴ نجی عصر لرده ایسه یوقاریده اشارت
ایتدیکم کبی جوجی اولوسیه جغتای اوغللری آراسنده صلح و مسالمت حکم فرما اولوب
بویکی تورک اولکسی آراسنده صیقی بر مناسبت اقتصادی و مدنی موجود اولدیغندن
تورکستانده منتشر بو طریقتلر آتون اوردا دولتنده و عمومیتله ایدیل - اورال بویلرنده ده
امشار ایتمشدر . ۱۴ نجی عصرده ابن بطوطه سرای شهرینه کلدیکی زمان اورالرده
خاقا هله ، اهل تصوف و طریقت بارز بر صورتده کوزه چار پیوردی .
بولغار وقازان دولترنده ده طریقت و تصوفک امشاری مختلف روایتلرله
تأکید اولونمقده در .

ایشته بو تصوف جریانی مناسبتیه جغتای لهجه سیله تصوفه دائر یازلمش اثرلر
ایدیل - اورالک هریرنده اوقونمشدر .

[۱] بواسلوب ایله یازلمش قبرطاشلرینک یازیلری یوقاریده تحلیل ایدلشدیر . یواری
= یواری ، اول = اولی - اوغلی کبی کله لرک ایلا و تلفظ لری ده کوسترلشدیر .

بز بو اثرلردن و عثمانلی لسانک ایدیل - اورال بوی تورکجه س اولاق
تأثیرندن و اورالرده اوقونمش و مکرراً طبع ایدلش عثمانلیجه اثرلردن دیگر
مقاله لرده بحث ایدم جکیز .

نوا کرفادره